

Nieuwe gegevens over de 17de eeuwse zuid-Nederlandse schilder Theodorus van Loon

Wim Hupperetz



Inleiding

De biografische gegevens betreffende de schilder Theodoricus van Loon zijn schaars. Zoals nog maar al te vaak het geval is, blijken handboekgegevens voor een deel te bestaan uit aannames en gissingen. Zo ging men er vanuit dat Van Loon waarschijnlijk geboren zou zijn in Brussel in 1581/82 of 1585. Over zijn overlijden was men altijd stilliger; hij zou zijn overleden in 1667 te Leuven waar Van Loon werd gerekend tot de beroemdste

stadgenoten.⁽¹⁾ Zo behoorde hij in 1857 tot de 18 Leuvenaren die in de gevel van het stadhuis met een standbeeld werden vereeuwigd. Het beeld was voorzien van het opschrift: 'Theodoor van Loon, schilder te Leuven geboren in 1595'.⁽²⁾

Zowel zijn geboorteplaats als de datum en plaats van overlijden zijn door nieuwe archiefvondsten bekend geworden. Het betreft gegevens uit een onderzoeksproject naar de wooncultuur in de Limburgse steden Maastricht, Roermond, Venlo en Weert ter voorbereiding voor een tentoonstelling over stadsleven in Limburg (1350-1795) in het Limburgs Museum te Venlo.⁽³⁾ De tentoonstelling is met name georganiseerd ter voorbereiding van een van de afdelingen van de nieuwbouw van het Limburgs Museum.

Theodorus van Loon, 'pictor insignis'

Theodorus van Loon werd geboren in Erkelenz, ongeveer 30 km over de Duitse grens bij Roermond. Zijn geboorteplaats staat vermeld in zijn testament uit 1649 (bijlage 1). Wanneer hij werd geboren, is vooralsnog onduidelijk maar aangezien hij reeds in 1602 in Rome onder leiding van Jacob de Haze (1575-1634) werkzaam was, zal hij wellicht omstreeks 1580 zijn geboren. In 1612 werd hij voor het eerst vermeld in de brieven van zijn Leuvense vriend en hoogleraar Puteanus (1574-1646) met wie hij tot aan diens dood in 1646 contacten onderhield.⁽⁴⁾ Mogelijk speelde hun gezamenlijke oppergelderse afkomst, Puteanus (afbeelding 1) was een Venlonaar, een rol in hun vriendschap. In een brief uit 1623 sprak Puteanus over 'mijn vriend en landgenoot'.⁽⁵⁾

Gedateerde werken van zijn hand kennen we uit de periode 1613-1640. In deze periode was hij vooral werkzaam in Brussel en had hij grote opdrachten onder andere voor zeven monumentale schilderijen voor de bedevaartskerk in Scherpenheuvel. Zijn werk sloot thematisch nauw aan bij de contra-reformatie. In dat opzicht had hij zware concurrentie te verduren van Rubens en De Crayer. Rond 1640, ongeveer 60 jaar oud, was hij in de nadagen van zijn carrière en zal hij zich weer in Leuven hebben gevestigd.⁽⁶⁾ Dat blijkt ook uit zijn testament waarin wordt vermeld dat zijn meubilair kort voor zijn overlijden stond opgeslagen in het Sint Ursula-klooster in Leuven.⁽⁷⁾ Zijn vermogen van 12.000 gulden werd beheerd door de superintendant Cauwenbergh van 'de Bergh van den Bermhertigheyt tot Brussel'. Het opgeslagen meubilair wijst erop dat hij in 1649 reeds enige tijd in Maastricht verbleef. Op 14 februari 1649 liet hij zijn testament opmaken. Het was kort voor zijn overlijden. Waarschijnlijk overleed hij nog dezelfde dag na een langdurige ziekte. Huisvesting had hij gevonden bij Anna van Aken weduwe van Francois de Grati een oud-burgemeester van Maastricht. Deze woonde in het huis de Wintmolen in de Grote Staat waar Van Loon had de poortkamer tot zijn beschikking had.

Deze Anna van Aken verzorgde Theodorus van Loon tijdens zijn ziekte. Vanwege die verzorging 'als om meer andere redenen hem daer toe moverende' kreeg zij de helft van de niet geringe erfenis. De Dominicanen (hier aangeduid als Predikheren) te Maastricht ontvingen de andere helft van de erfenis van Van Loon. Verder kregen de Jezuiten en de Capucijnen ook een klein deel van het legaat. Welke relaties Van Loon onderhield met deze orden (opdrachtgevers) is onduidelijk.

In het begraafboek van de St.Janskerk te Maastricht staat dat hij op 16 februari 1649 werd begraven:⁽⁸⁾

'obyt in molendino Theodor./ Loon pictor insignis et / sepultus est apud praedicatores'

Vrij vertaald: gestorven in de Wintmolen Theodorus van Loon uitstekende schilder is begraven bij de predikheren. De uitvaartdienst vond plaats in de St. Janskerk maar hij werd uiteindelijk begraven bij de predikheren.

Op 17 februari 1649 werden de bezittingen van Van Loon in Maastricht geïnventariseerd. Hij bewoonde zoals gezegd de kamer boven de poort van het huis de Wintmolen gelegen in de Grote Staat te Maastricht. Dit huis werd in 1931 gesloopt en alleen de gevelsteen is nog bewaard gebleven (nu ingemetseld in een naburig huis in een steeg).⁽⁹⁾

De inventarisatie naar aanleiding van het overlijden van Van Loon heeft vooral betrekking op enkele voorwerpen die in de poortkamer aanwezig waren. Hij was er te gast dus het meubilair wordt niet genoemd. Wel worden zijn kleding, enkele boeken, twee koffers en geld genoemd. Mogelijk wijst de aanwezigheid van 'eenige banden ende bleke instrumenten dienstich tott het graueel' (graven = graveren) erop dat hij kort voor zijn overlijden nog schetste of etste.

De gegevens betreffende de schilder Theodorus van Loon werpen een nieuw licht op zijn leven. Aangezien er over het zeventiende eeuwse kunstenaarsklimaat te Maastricht, zo dat er al was, vrijwel niets bekend is, kunnen we zijn aanwezigheid moeilijk in een breder verband plaatsen. Verder onderzoek in de notariële en rechterlijke archieven van Maastricht is daarvoor noodzakelijk.

Bijlage 1

Testament van Theodorus van Loon 14 februari 1649

Gemeentearchief Maastricht, Notarieel Archief inv. nr. 1252 c1

Testament
Theodor van Loon
de patres predicheeren ende de
wed. Sr. Frans de grati

xiii febr. 1649

In den naeme Godts Amen

Bij desen openbaeren instrumente sij kondt ende kennelijck eenenijederen die tselve sal sien oft hooren lesen, dat op huijden den vierthienden dach des maents february int jaer ons heeren duijsent sessehondert viertich negen voor mij Lamberte de Visch oopenbaer notaris binnen dese stadt Maestricht residerende ende den geloofweerdige getuijgen naergenoempt is erschenen den eersaemen Sr. Theodorus van Loon bortich van Erckelents schilder sijns handtwerckx sijnde sieck van lichaem sijnder vijff sinnen nochtans, memorie ende verstaendt wel machtich sijnde, gelijk sulcx mij notaris ende getuijgen blijckende was, denwelcken overdenckende de broosheijt der menschelijcke Nature medevragende de sekerheijt der doodt ende d'onsekerheijt van d'ure derselver niet willende van deser werelt

scheijden sonder eerst van sijne tijdelijcke goederen hem bij Godt almachtich op desen werelt verleent gedisponeert te hebben, heeft daeromme gemaect ende geordonneert mits desen sijn testament, lesten ende uijttersten wille in veugen ende manieren naervolgende, willende ende expresselijck begerende dit tselve sal over al sorteren sijn volcomen effect tsij bij forme van testament donatie, codicile oft andersints hoedanich het souden meugen wesen voor eerst casserend, doodt ende te nietten doende allen acten codicillen oft testamenten bij hem voor desen gemaect beveelt sijne siele aen Godt Almachtich, Marie sijne gebenedijde moeder ende allen den hemelschen geselschappen ende sijn lichaem ten gewijder aerde ende behoorlijcken [sepultus] begraefenisse. Item laet ende legateert aen St. Lambrechts fabrijcque tot Luijck voor sijne onbekende schult dije hij mochte hebben eenen ouden stuijver *brabants* eens. Item laet ende legateert aen sijne naeste ende wettige blootsverwanten de somme van twee hondert pattacons oft de weerde der selver esgalijcken onder henlieden hoeft gewijse te verdeijlen sulcx voor eenen recognitie, daermede den testateur begeert sij haer te vreden sullen houden. Item laet ende legateert aen de patres Capucijnen deser stadt de somme van eenhondert pattacons. Item aende patres Jesuijten alhier dergelijcke een hondert pattacons. Item aen Geurt Cours knecht inde Wintmoelen binnen deser stadt ende aen Margriet ende Catharijn tegenwoordige dienstmaegden inde *voorschreven* Wintmoelen de somme van viertich pattacons eens, onder hen drijen te verdeijlen, dewelcke legaeten sullen bij sijne hiernaer te denomineren erffgenaemen uijtgereijckt worden uijt sijne goederen, dewelcke hij testateur verclaert te berusten ter plaetsen ende onder de persoonen naer volgende eerstelijck twelff duijsent gulden min of meer swaer *brabants* gelt, staende onder bewaernisse van mijnheer Cauwenbergh superintendent van den Bergh van Bermhertigheijt tot Bruessel met diverse andere meubelen goederen bestaende in schoone schilderijen, boecken ende andersints. Item sekere cofferen mett meubelen berustende int clooster van *Sinte* Ersula tot Leuven. *Summa* alle dewelcke goederen ende voorts allen sijne andere ter wat plaetse die souden meugen berusten ende bevonden worden laett ende legateert den testateur halff aen het convent van den patres predickheeren binnen Maestricht ende halff aen Joffrouwe Anna van Aken weduwe van wijlen heer Francois de Grati in sijn leven oudtt borgemeester deser stadt tam coniunctim quam divisum deselve daerover stellende ende instituerende voor sijne erffgeneamen universeel ende datt soo ten regarde vande diensten bij den testateur gedeurende dese sijne lanckdeurige sieckte van haer ontfangen ende alnoch te ontfangen, als om meer andere redenen hem daer toe moverende. Stellende tot executeur van desen sijnen testamente den heer licentiaet Johan Verheijen, versoeckende dat den selver den last daervan naer sijns testateurs afflijvicheijt sal gelieven te aenveerden ende behoorlijcken uijtt te wercken, willende ende begeerdende datt tghene *voorschreven* is ten allen plaetsen en tijden volcomen effecte sal sorteren, niet tegenstaende eenige solemniteijten van recht oft costuijm wegen gerequireerde hierinne waeren gecomiteert, deselve ende eenijeder van dije alhier houdende voor geïnsereert, alles pront in meliori exemplissima forma x.a aldus gedaen ende gestipuleert op dato *voorschreven* ter presentie van den heer Servaes Cauwenbergh commissaris instructeur deser stadt, Jan Feuten, ende Jan Stassen borgers deser stadt als getuijgen daer toe versoocht ende hebben deselve drije getuijgen, metten testateur ende mij notaris den originele minute van dese bevesticht mett heure toeckeningen ende signateuren

Quod attestor Lambertus de Visch notarius publicus

1649

(NB. de minuut is wel ondertekent door Van Loon en de getuigen)

Bijlage 2

Boedelinventaris van Theodorus van Loon 17 februari 1649

Gemeentearchief Maastricht, Notarieel Archief inv. nr. 1252 c1

Inventaris der gereijde goederen achtergelaeten bij wijlen Sr. Theodore van Loen

Inventaris der gerijde goederen achtergelaeten bij wijlen Sr. Theodore van Loen metten doot ontruijmt, bevonden binnen Maastr. ten huijse genaempt de wintmoelen opde camer boven de poorte, alwaer de voors. van Loon is gestorven opden Goensdach den 17 februarij 1649 voormiddach ter presentie vanden heere Lt. Johan Verheijen [ende] Jan Stassen ende anderen, ende sijn deselve bevonden ende geinventariseerd als volgt

eerstelijck twee swerte laeckenleeders
item eenen tannet⁽¹⁰⁾ verve laecken mantel
item een coleur laecken capot
vier hemden
negen [acht] kraegen
vijff paer manschetten
vijff slaere mutsen
ses [acht] snuijtdoecken
twee nachtliffkens
een cleijn spiegelken
drije biddeboecken
Item gevonden onder sijn slaepbedde
In een pampier derthien goude souverainen
drijenveertich bb. croonen
vier gouden [...] realen
In een ander pampier vierthien franse croonen
twee franse pistoletten
een pistolet van xxx gulden
Item noch een gouden souverain
Item eenen Jacobus⁽¹¹⁾
noch vier brabantse croonen
Item sessendertich pattacons
=
een outt kofferken
een valijs
eenige banden ende bleke instrumenten
dienstich tott het graueel⁽¹²⁾
Item eenen sleutel
Item eene obligatie deur mij notaris
in dorso gequotisaert r. A. ter somme
van 7811-14 *brabants* tott laste vanden Bergh
van Bermherticheijt tot Brussel
Item noch een andere specificatie van penningen
deur mij notaris gequotiseert r. B.
ter somme van 12376 - z. Item noch
de somme van 198 - - ende onder ane
volghden de specificatie van den ontfanck
ter somme van 502 - 7 bij Sr. van Loon zal.
daerop getrocken
Item tafelboexken mett twee cleen
billietekens daer binnen

Item eenen borstlap mett peltz gevoedert
item eenen hoett tweepaer cousen
een paer schoon een metz
mett eenige andere quaede vodden ende
bagatellen niet weerdich om schrijvere

Aldus geïntariseert op dato ende ter
presentie als boven

Quod Attestor

Lambertus de Visch notarius publicus